

2018-2029

**Kommunedelplan
for kultur, idrett
og friluftsliv**

Vedtatt i kommunestyret
22.03.2018

Nord-Aurdal kommune

Foto: Neil Nisbet

INNHALDSFORTEGNELSE

1	Sammendrag	1
2	Innledning	3
2.1	Bakgrunn og formål med planarbeidet	3
2.2	Kommunens målsettinger	3
2.3	Erfaringer fra gjeldende kommunedelplan	3
2.4	Prosess	4
2.5	Kommunens plansystem	4
3	Rammer og føringer	6
3.1	Lovverk	6
3.2	Nasjonale føringer	6
3.3	Regional føringer	8
3.4	Kommunale føringer	8
3.5	Gjennomgående tema som vurderes i alle planer	9
4	Kultur	10
4.1	Beskrivelse av tjenestene og status kultur	10
4.2	Nasjonal og internasjonale utviklinger som påvirker kultursektoren i Nord-Aurdal	16
5	Støtteordninger i kommunen	18
5.1	Kulturmidler	18
5.2	Legater og fond	18
5.3	Spillemidler	18
5.4	Løypetilskudd	19
5.5	Lokale aktivitetsmidler (LAM) – Nord-Aurdal idrettsråd	19
6	Idrett	20
6.1	Beskrivelse av tjenester	20
6.2	Status idrett	20
6.3	Idrett og Nord-Aurdal kommune	20
6.4	Utviklingstrekk og utfordringer i norsk idrett	21
7	Friluftsliv	23
7.1	Beskrivelse av tjenester	23
7.2	Status og utviklingstrekk friluftsliv	23
7.3	Friluftsliv i Nord-Aurdal	24
8	Helhet og sammenheng – Helse i alt vi gjør	28
8.1	Helhetlig planlegging	28
8.2	Egenansvar og mestring	28
8.3	Prioritere barn og unge	28
8.4	Psykisk helse på dagsorden	29
8.5	Folkehelsearbeid skjer i kommunene	29
9	Hovedutfordringer	30
9.1	Hovedutfordringer	30

10	Mål og strategier.....	31
10.1	Overordnede mål	31
10.2	Mål.....	31
10.3	Strategier	32
11	Oppfølging.....	33
11.1	Organisering	33
12	Kilder.....	34
13	Vedlegg	35
13.1	Handlingsdel - fireårsperspektiv.....	35

1 SAMMENDRAG

Kommunedelplanen for kultur, idrett og friluftsliv er utarbeidet i samsvar med vedtatt kommunal planstrategi 2016-2019 og gjelder for perioden 2018-2029. Planen er utarbeidet og behandlet i tråd med Plan- og bygningsloven kapittel 11. Dette sikrer medvirkning og forankring gjennom oppstarts- og høringsprosesser.

Formålet med planen er å identifisere utfordringer og styrker innenfor områdene planen dekker i kommunen og, basert på disse, definere hvilke områder det skal jobbes med og satses på i de kommende 12 årene. Planen skal bidra til å sikre gode vilkår for et rikt og levende kulturliv med rom for utvikling og vekst. I denne konteksten inkluderer «kulturliv» alt av aktiviteter innenfor områdene kultur, idrett og friluftsliv. Planen er retningsgivende og den skal være et verktøy for kommuneadministrasjonens arbeid innenfor kultur, idrett og friluftsliv. Fokuset er derfor på tjenestene kommunen utfører på områdene. Der hovedansvaret ligger hos andre instanser eller det foreligger egne planer henvises det til disse.

Planen er delt inn i en hoveddel og en handlingsdel. Handlingsdelen angir hvordan planen skal følges opp de fire påfølgende årene, og skal rulleres årlig. Handlingsdelen tar for seg konkrete tiltak som må og bør gjennomføres og gir grunnlag for kommunens prioriteringer av ressurser, planleggings- og samarbeidsoppgaver.

Hovedutfordringene identifisert gjennom dette planarbeidet i forholdt til kommunens arbeid innenfor kultur, idrett og friluftsliv er:

- Mangel på egnede lokaler og infrastruktur på kulturfeltet
- Ustabil fritidstilbud til ungdom – mangler egne lokaler/ ungdomshus
- Biblioteket er ikke rustet til å være skolebibliotek for to skoler
- Forbli relevante i den digitale tiden, tilpasse kulturtilbudet til nye forventinger hos utøvere og publikum
- Utvikle frivilligheten og frivilligsentralen til å favne større og inkludere flere
- Kommunikasjon med hel- og deltidsinnbyggerne og besøkende
- Liten administrasjon – stort område på få personer
- Etniske minoriteters deltakelse i idrett er mindre enn etnisk norske barn. Spesielt gjelder dette for jenter
- Økonomi er en barriere mot kultur- og idrettsdeltakelse
- Inaktivitet blant kommunens befolkning har store konsekvenser for folkehelsen
- Økt sentralisering av medlemmer i kommunens idrettslag
- Ivaretagelse av arealer som er verdifulle for friluftsliv i arealplanlegging
- Mange av kommunens løypelag opplever store utfordringer når det gjelder økonomi

Overordnet mål for planen:

Nord-Aurdal skal ha et inkluderende, levende og mangfoldig kulturliv som utløser kreativitet og nyskaping, skaper møteplasser og fremmer identitet, tilhørighet og samhold.

Delmål for planen:

- Alle innbyggerne i Nord-Aurdal skal sikres et mangfoldig kulturtilbud av høy kvalitet og på egne premisser
- Utjevne sosiale forskjeller i deltagelse innen kultur, fysisk aktivitet og friluftsliv
- I Nord-Aurdal skal innbyggere i alle aldre ha mulighet til kulturell utfoldelse for å utvikle seg mentalt, sosialt og følelsesmessige som en del av et meningsfylt liv
- Nord-Aurdal skal ha et godt og stabilt fritidstilbud til barn og ungdom
- Nord-Aurdal skal ha arenaer og annen infrastruktur som legger til rette for og fremmer utvikling og vekst på kulturfeltet
- Kultur- og idrettsarenaene skal være en naturlig del av integreringsarbeidet i kommunen
- Nord-Aurdal skal ha et aktivt og sterkt frivillig organisasjonsliv
- Nord-Aurdal skal legge til rette for profesjonell utøvelse og skapende kunst
- Nord-Aurdal skal videreutvikles som festivalkommune
- Kultur skal være et fokusområde i byutviklingsarbeidet for Fagernes – Leira (SATS)
- Kommunen skal ha et aktivt og allsidig friluftsliv som engasjerer store deler av befolkningen
- Kommunen skal ha gode idrettsanlegg som fremmer både topp og bredde, og som bidrar til en mer aktiv befolkning
- Nord-Aurdal skal opprettholde et høyt kompetansenivå innenfor kulturområdet

Strategier for å oppnå målene fastsatt i planen:**A: Satse på arenaer og annen infrastruktur**

Kulturhus, ungdomshus, bibliotek, kulturskole, administrasjon, flere saler, teknisk utstyr, møteplass, vedlikehold.

B: Legge til rette for mer frivillighet

Utvikle frivilligsentralen, videreføre tilskuddsmidler til frivillige lag og organisasjoner, sosiale møteplasser og arenaer.

C: Tilrettelegging

Tilskuddsmidler, rådgiving, koordinering, administrering, motiveringsarbeid, igangsetter.

D: Samarbeid på tvers

Fokus på økt samarbeid internt og eksternt mellom kommunen, næringslivet, organisasjonslivet, hel- og deltidsinnbyggerne og interkommunalt.

E: Jobbe med bredde, inkludering og kommunikasjon

Integreringsarbeid, rekruttering, sosiale helseforskjeller, sosialkapital, hjemmeside, markedsføring, promotering og omdømme.

2 INNLEDNING

2.1 Bakgrunn og formål med planarbeidet

Kommunedelplanen for kultur, idrett og friluftsliv er utarbeidet i samsvar med vedtatt kommunal planstrategi 2016-2019. Tidligere kommunedelplan for området ble vedtatt 14.02.13 og var gjeldende i perioden 2013-2016.

Formålet med planen er å identifisere utfordringer og styrker innenfor områdene planen dekker i kommunen og, basert på disse, definere hvilke områder det skal jobbes med og satses på i de kommende 12 årene. Planen skal bidra til å sikre gode vilkår for et rikt og levende kulturliv med rom for utvikling og vekst. I denne konteksten inkluderer «kulturliv» alt av aktiviteter innenfor områdene kultur, idrett og friluftsliv. Planen er retningsgivende og den skal være et verktøy for kommuneadministrasjonens arbeid innenfor kultur, idrett og friluftsliv. Fokuset er derfor på tjenestene kommunen utfører på områdene. Der hovedansvaret ligger hos andre instanser eller det foreligger egne planer henvises det til disse.

Planen er delt inn i en hoveddel og en handlingsdel. Handlingsdelen angir hvordan planen skal følges opp de fire påfølgende årene, og skal rulleres årlig. Handlingsdelen tar for seg konkrete tiltak som må og bør gjennomføres og gir grunnlag for kommunens prioriteringer av ressurser, planleggings- og samarbeidsoppgaver.

2.2 Kommunens målsettinger

Kommuneplanens målsettinger skal gjennomsyre driften i alle kommunens virksomheter og de underliggende kommunedelplanene, herunder kommunedelplanen for kultur, idrett og friluftsliv. I kommuneplanens samfunnsdel for perioden 2011-2023 er «kulturkommunen i hjertet av Valdres» identifisert som satsningsområde tre i prioritert rekkefølge. «Nord-Aurdal skal vera ein open og mangfaldig kulturkommune med mange kulturtilbod og vera ein naturleg møtestad i Valdres». Kultur blir også fremmet som et viktig område i prioritet en «kunnskapskommunen Nord-Aurdal» hvor det står at kommunen skal satse på å «arbeida for eit godt kulturtilbod for skuleelevar og studenter i kommunen». Idrett og friluftsliv trekkes frem i prioritet to «helsekommunen i hjarte av Valdres» og prioritet fem «kulturlandskapskommunen Nord-Aurdal». De tre områdene denne planen dekker favner stort og gjennomsyrrer kommuneplanens samfunnsdel.

2.3 Erfaringer fra gjeldende kommunedelplan

Den gjeldende kommunedelplanen for kultur, idrett og friluftsliv ble vedtatt i 2013 for perioden 2013-2024. Planen er en god oversikt over de forskjellige tilbudene og tjenestene i kommunen innenfor kultur, idrett og friluftsliv, men planen har i liten grad fungert som et arbeidsverktøy for administrasjonen. Hoveddelen er noe oppramsende og meget detaljert, mens tiltaksdelen tidels mangler konkrete tiltak. Tiltaksdelen til gjeldende kommunedelplan har ikke vært revidert årlig, kun den delen som må revideres med tanke på spillemiddelordningen.

I forrige planperiode ble det gjennomført en del større tiltak innenfor idrett og anlegg. I august 2015, for eksempel, sto skateparken i Fagernes klar og i mars 2016 åpnet Valdres Storhall. Investeringen i

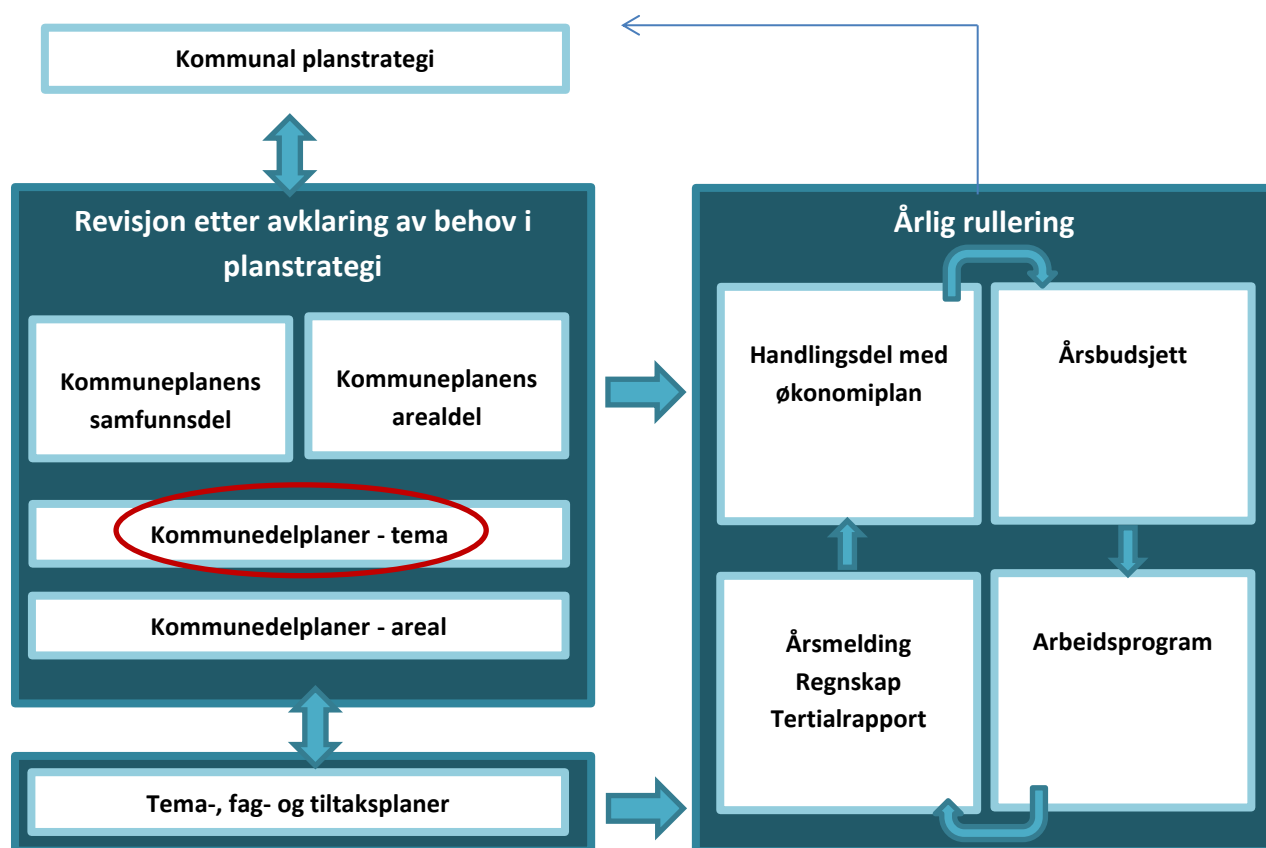
disse anleggene har hatt stor betydning for lokale klubber og ført til økte medlemstall og aktivitet innenfor enkelte sporter.

2.4 Prosess

Formannskapet vedtok oppstart av kommunedelplanarbeidet i møte 22.02.17. Planprogrammet for kommunedelplanen for kultur, idrett og friluftsliv ble vedtatt i kommunestyret 18.05.17 etter gjennomført høringsprosess. Planen utarbeides og behandles som en kommunedelplan i tråd med plan- og bygningsloven. Dette sikrer medvirkning og forankring gjennom oppstarts- og høringsprosesser. Merknader og innspill som har kommet inn i forbindelse med høringsprosessene er omtalt i saksframstillingen og de er vurdert og hensynstatt i kommunedelplanen.

En prosjektgruppe har hatt ansvaret for utarbeidelse av planen, med innspill fra to arbeidsgrupper. Prosjektgruppen har bestått av representanter fra administrasjonen i kulturavdelingen og folkehelsekoordinatoren i kommunen. Arbeidsgruppene har bestått av representanter fra biblioteket, kulturskolen, museet, idrett, ungdomsrådet og det frivillige kulturlivet i kommunen. I tillegg har det vært en tverretattlig gruppe som har jobbet med å se sammenhengen mellom kommunedelplanen for barnehage og skole, helse og omsorg og kultur, idrett og friluftsliv. Denne gruppen gjennomførte et «verksted» med kommunestyret, representanter fra de kommunale rådene og virksomhetslederne for de aktuelle planområdene 18.05.17. Dette «verkstedet» ga mulighet for innspill og drøfting rundt utføring og potensielle satsningsområder for planene tidlig i prosessen.

2.5 Kommunens plansystem

Figur 1: Kommunens rullerende plansystem

Et godt plansystem er viktig for å sikre gjennomføring av vedtatte målsettinger. Gjennom handlings- og økonomiplanen tildeles årlig ressurser for gjennomføring. Kommuneplanen skal være den omfattende og sektorovergripende planen som inkluderer hele kommunens virksomhet. Det vil imidlertid innenfor en del fagområder være behov for egne planer, deriblant kommunedelplanen for kultur, idrett og friluftsliv. Det er to hovedgrunner til dette; 1. Behov for styringsverktøy og en prioriteringshjelp. 2. Behov for planer som går i dybden og utvikler fagområder.

En kommunedelplan skal angi mål og strategier bygget på de langsiktige målene angitt i kommuneplanen. Slike planer skal ha en handlingsdel som rulleres årlig. Handlingsdelen skal angi hvordan planene skal følges opp de fire påfølgende årene, eller mer. Handlingsdelen gir en oversikt over tiltak for de ulike virksomhetene. Tiltakene er forankra i virksomhetenes egne planer, f.eks. gjennom årshjul, utviklingsplaner og temaplaner for den enkelte virksomhet.

3 RAMMER OG FØRINGER

3.1 Lovverk

Lovverket som er aktuelt for planarbeidet:

- Plan- og bygningsloven
- Kulturloven
- Folkebibliotekloven
- Friluftsløven
- Folkehelseloven
- Opplæringslova (kulturskolen)
- Kulturminneloven
- Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven
- Stadnamnlova
- Pengespilloven

Kommunen er forpliktet gjennom *Lov om offentlege styresmakters ansvar for kulturverksemd (kulturlova)* å «syta for økonomiske, organisatoriske, informerande og andre relevante verkemiddel og tiltak som fremjar og legg til rette for eit breitt spekter av kulturverksemd regional og lokalt» (Kulturlova §4).

Kommunen har ansvar for å fremme friluftsløvens formål, fastsatt i § 1, å "verne friluftslivets naturgrunnlag og sikre allmenhetens rett til ferdsel, opphold m.v. i naturen, slik at muligheten til å utøve friluftsliv som en helsefremmende, trivselskapene og miljøvennlig fritidsaktivitet bevares og fremmes" (Friluftsløven §22).

3.2 Nasjonale føringer

Kulturdepartementet - Statsbudsjettet 2017 Prop. 1 S

Satsningsområdene for regjeringens kulturpolitikk i 2017:

-Kulturell og kreativ næring	-Kulturarv og kulturvern
-Offentlig-privat kultursamarbeid	-Frivillighet og idrett
-Mangfold og flerstemthet	

«Regjeringens kulturpolitikk tar utgangspunkt i den unike egenverdien som kunst og kultur har for enkeltmennesker og for samfunnet som helhet» (1.1 Satsingsområder 2017).

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-1-s-kud-20162017/id2514232/sec1>

Rammeplan for kulturskolen – «mangfold og fordypning» 2016

Norsk kulturskoleråd har utarbeidet en ny rammeplan for kulturskolen som ble klar i 2016. Rammeplanen skal gi kulturskolene i landet et innovativt og kvalitativt løft.

<http://kulturskoleradet.no/rammeplanseksjonen/rammeplanen>

Friluftsmeldingen – Meld. St. 18 (2015-2016) Natur som kilde til helse og livskvalitet

Meldingen presenterer regjeringens forslag til friluftslivspolitik, og fokuserer på friluftsliv som en levende og sentral del av norsk kulturarv og nasjonal identitet, og som en viktig kilde til høyere livskvalitet og bedre helse for alle.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-18-20152016/id2479100/>

Den norske idrettsmodellen – Meld. St. 26 (2011-2012)

Meldingen legger fram regjeringens statlige idrettspolitik, som vektlegger at hele befolkningen skal ha mulighet til å delta i idrett og fysisk aktivitet på alle nivåer.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-26-20112012/id684356/>

Statlig idrettspolitik og den norske idrettsmodellen inn i en ny tid – rapport del 1 og 2 fra Strategiutvalget for idrett. (Fjørtuftutvalget)

Rapportene fokuserer på hva som fungerer bra, og hvilke utfordringer dagens idrettsmodell står overfor. Videre gir utvalget anbefalinger til fremtidens idrettspolitik på bl.a. bygging av idrettsanlegg, organisering av tilskuddsordning, prioriteringer mm.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/rapport-statlig-idrettspolitik-inn-i-en-ny-tid/id2503382/>

Folkehelsemeldingen – Meld. St. 34 (2012-2013) God helse – felles ansvar

Meldingen presenterer regjeringens strategi for å utvikle en folkehelsepolitikk for vår tid og styrke det forebyggende arbeidet. Satsingsområder er; et mer helsefremmende samfunn, helse gjennom hele livsløpet, mer forebygging i helse- og omsorgstjenesten, kunnskapsbasert folkehelsearbeid og styrking av folkehelsepolitikken.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-34-20122013/id723818/>

Folkehelsemeldingen – Meld. St. (2014-2015) Mestring og muligheter

Meldingen peker på områder folkehelse bør fokusere mer på; blant annet tiltak som skaper muligheter og fremmer mestring, at psykisk helse skal få større plass i folkehelsepolitikken der åpenhet og normalisering av psykiske lidelser står i fokus, og styrking av kommunene som den viktigste arena for folkehelse.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-19-2014-2015/id2402807/>

Frivillighetserklæringen (1. juni 2015)

-erklæring for samspillet mellom regjeringen og frivillig sektor

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/frivilligerklaringa--frivillighetserklaringen/id2458656/>

Nasjonal bibliotekstrategi 2015–2018

Statens oppgaver og ansvar for utvikling av folkebibliotekene

https://www.regjeringen.no/contentassets/e1dd0466444d4d5d9d02e8d6897d38fb/nasjonal_bibliotekstrategi_2015-2018.pdf

UNESCOs konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven (2003)

Språk, utøvende kunst, sosiale skikker, tradisjonelle håndverksferdigheter, ritualer, kunnskap og ferdigheter knyttet til naturen er eksempler på immateriell kulturarv.

<http://unesco.no/kultur/immateriellkulturarv/>

3.3 Regional føringer

Oppland fylkeskommune - Kulturstrategi for Oppland 2016-2020

Overordnet mål: «I Oppland skal det finnes aktive, aktuelle og kompetente kunstnere, kultur- og kulturnæringsaktører, og kunst og kulturelle uttrykk skal brukes aktivt for å utvikle fylkets attraksjonskraft» (s. 20).

<https://www.oppland.no/Handlers/fh.ashx?Mid1=295&FilId=3294>

Oppland fylkeskommune - Strategiplan for idrett, 2012

<https://www.oppland.no/Handlers/fh.ashx?Mid1=297&FilId=1300>

Bibliotekplan for Valdres 2013-2017

«Valdresbiblioteka skal være møteplasser i lokalsamfunnet, digital veivisere og formidlere av litteratur og kunnskap» (s.7).

<https://www.nord-aurdal.kommune.no/Handlers/fh.ashx?Mid1=593&FilId=3902>

Regional plan for folkehelse i Oppland 2012-2016

Gjennom Regional plan for folkehelse 2012 - 2016 operasjonaliserer Oppland fylkeskommunes sitt lovpålagte ansvar og samarbeid med kommunene, frivillige organisasjoner og regionale aktører for at det er «Opplagt i Oppland» med folkehelse på dagsorden, med sunne levevaner, at alle er med. Planen er under revidering.

<https://www.oppland.no/Handlers/fh.ashx?Mid1=406&FilId=960>

Langtidsprogrammet (2017–27) og handlingsplanen for Valdres Natur- og Kulturpark

<https://www.valdres.no/valdres-natur-og-kulturpark/styringsdokument-moter-og-referat>

3.4 Kommunale føringer

Kommunal planstrategi 2016-2019

Kommunal planstrategi er et verktøy for å prioritere kommunens planbehov i planperioden. I kommunal planstrategi 2016-2019 kommer det frem at kommunedelplan for kultur, idrett og friluftsliv skal utarbeides i denne planperioden. Denne avgjørelsen er basert på prioriteringene "fokuserer mer på verdiskaping og reiselivsnæring" og "videreutvikle regionssenteret Fagernes – Leira som et attraktivt og konkurransedyktig regionssenter, med et levende sentrum, boliger, handel, arbeidsplasser og kulturopplevelser" (s.20).

Samfunnsdelen til kommuneplanen 2011-2023

Kommuneplanens samfunnsdel gir retning og føringer for kommunens samlede utvikling i et langsiktig perspektiv. Her definerer politikerne hvilke mål de har for utviklingen av lokalsamfunnet, samt hvilke retningslinjer de vil at kommunens organisasjon skal arbeide etter for å nå målene.

I gjeldende samfunnsdel for Nord-Aurdal kommune er kultur fastsatt som satsningsområde tre av åtte i prioritert rekkefølge. Det er definert som mål at «Nord-Aurdal skal vera ein open og mangfaldig kulturkommune med mange kulturtilbod og vera ein naturleg møtestad i Valdres».

Folkehelseoversikt 19.11.2015 og folkehelseprofilen for 2017

Folkehelseoversikten og årlig folkehelseprofil viser relevant statistikk for oppvekstområdet; f.eks. oppvekst- og levekårsforhold, fysisk, biologisk, kjemisk og sosialt miljø og helserelatert atferd.

Kommuneplanens arealdel 2014-2024

Planen er bindende for nye tiltak eller utvidelse av eksisterende tiltak.

Økonomiplan for kommunen 2017-2020

Kommunen utarbeider hvert år en økonomiplan med årsbudsjett, årsberetning (årsmelding) og årsregnskap.

Overordnet ROS-analyse (risiko- og sårbarhetsanalyse) og Beredskapsplan for Nord-Aurdal kommune

Overordnet ROS-analyse er en kartlegging av hendelser som kan inntreffe i kommunen og en vurdering/sammenstilling av disse. Med utgangspunkt i denne analysen utarbeider kommunen en overordnet beredskapsplan. Beredskapsplanen er en oversikt over hva kommunen har forberedt seg på å gjøre i ulike krisesituasjoner og omhandler ansvar og roller, organisering og forberedte tiltak for håndtering av uønskede hendelser.

3.5 Gjennomgående tema som vurderes i alle planer

Folkehelse

Folkehelseloven legger opp til en systematisk arbeidsform som innebærer oversikt over helsetilstanden i kommunen, planforankring av mål, samt tiltak og evaluering av kommunens folkehelsearbeid på lang og kort sikt på tvers av virksomheter. Å ha god oversikt over både ressurser og utfordringer i kommunen er avgjørende for treffe godt med tiltak.

Miljø, energi og klima (reduerte klimautslipp og klimatilpasning)

Friluftsliv, miljø og klima henger nøye sammen, der naturen er en ressurs og en forutsetning for friluftslivet. Når det gjelder friluftsliv vil det være spesielt viktig å ha et bevisst forhold på balansen mellom utbygging/tilrettelegging som medfører inngrep i naturen, og verdien av å ha områder med mest mulig urørt natur. Ellers er det viktig å ha et fokus på miljø ved kulturarrangement, festivaler, oppføring/rehabilitering av anlegg osv.

Universell utforming og annen inkludering

Universell utforming er viktig i all samfunnsplanlegging for å sikre et likeverdig tilbud til alle kommunens innbyggere, f.eks. tilgjengelighet/framkommelighet, mulighet for barn å delta i lek og aktivitet og mulighet for alle til å delta på ulike arenaer innen både kultur, idrett og friluftsliv.

Barn og unge

Det er både internasjonale og nasjonale føringer, retningslinjer og forventninger til hvordan barns og unges interesser skal ivaretas i planleggingen. FNs barnekonvensjon om «barnets beste» skal være overordnet, barns ytringsfrihet og medvirkning skal ivaretas. FNs barnekonvensjon er særlig relevant for arbeidet med kommunedelplanen fordi kommunale beslutninger og prioriteringer får direkte og umiddelbar betydning for barn og unge.

4 KULTUR

4.1 Beskrivelse av tjenestene og status kultur

På kulturfeltet omhandler denne planen tjenestene som ligger under avdelingen kultur og service i kommunen. Kultursjefen er leder for tjenesteområdet som består av avdelingene service og kommunikasjon, kulturskolen, folkebiblioteket og Valdres sommersymfoni. I tillegg inkluderer kulturkontoret frivilligsentralen, en ungdomskonsulent- og en kulturkonsulentstilling. Kulturkontoret administrerer kulturhuset, kinoen, den kulturelle skolesekken, den kulturelle spaserstokken, kulturmidlene og flere legater i kommunen.

Kulturloven sier at kommunen har et medansvar i å sørge for at kulturlivet har forutsigbare utviklingskår, å fremme profesjonalitet og kvalitet i kulturtilbudet, legge til rette for deltakelse i kulturaktiviteter og for at personer, organisasjoner og institusjoner har tilgang til informasjon om ordninger med økonomisk støtte og andre virkemidler og tiltak (jf. Kulturlova § 5).

Norsk kulturindeks er en årlig oversikt over kulturtilbud og kulturaktivitet i norske kommuner, regioner og fylker gjennomført av Telemarksforskning. De tre foregående årene ble Nord-Aurdal kommune rangert som nummer tre. I rapporten som ble presentert i 2017, basert på tall fra 2015, ble kommunen rangert som nummer ti. Det er fortsatt en god rangering, men det er verdt å merke seg fallet på syv plasser. Kommunen må ta stilling til hvilke mål og ambisjoner vi har for kulturfeltet og hvilken retning vi ønsker at utviklingen skal ha. En av faktorene kommunen kan påvirke når det gjelder plasseringen i kulturindeksen er egen økonomisk investering i kultur.

I samfunnsdelen til kommuneplanen står det at Nord-Aurdal skal være kulturkommunen i hjertet av Valdres. I vedtatt planstrategi for 2016-2019 er revideringen av kommunedelplanen for kultur, idrett og friluftsliv satt opp som et behov med tanke på videreutvikling av regionsenteret Fagernes – Leira og økt fokus på verdiskaping og reiselivsnæring. Begge disse planene er overordnet denne kommunedelplanen og gir tydelige føringer med tanke på hva kommunen ønsker å jobbe mot.

Som en del av dette planarbeidet ble det gjennomført en kartlegging av områdene planen dekker i form av SWOT-analyser i prosjekt- og arbeidsgruppene. Her identifiserte vi styrker, svakheter, muligheter og trusler på områdene kultur, idrett og friluftsliv. Fra denne kartleggingen har det kommet tydelig frem at en generell utfordring på kulturfeltet er mangel på egnede lokaler og plass.

Nord-Aurdal folkebibliotek

«Folkebibliotekene skal ha til oppgave å fremme opplysning, utdanning og annen kulturell virksomhet, gjennom aktiv formidling og ved å stille bøker og andre medier gratis til disposisjon for alle som bor i landet. Folkebibliotekene skal være en uavhengig møteplass og arena for offentlig samtale og debatt. Det enkelte bibliotek skal i sine tilbud til barn og voksne legge vekt på kvalitet, allsidighet og aktualitet.» (Folkebibliotekloven § 1)

Nord-Aurdal folkebibliotek ligger i Fagernes kulturhus. Biblioteket har et bredt utvalg av bøker, lydbøker, e-bøker, filmer, ferske aviser og tidsskrift til utlån. Biblioteket er en del av det nasjonale biblioteksystemet og kan skaffe materiale fra andre bibliotek ved behov. Biblioteket er åpent for alle. Her kan man benytte seg gratis av trådløst nettverk, utlåns pc-er og få veiledning i bruk av diverse

internett-tjenester. I tillegg har biblioteket jevnlig arrangement for ulike aldersgrupper i form av blant annet litteraturkvelder, bokbad, debatter og teaterforestillinger. Nord-Aurdal folkebibliotek fungerer også som skolebibliotek for barne- og ungdomskolen i kommunen. Å være skolebibliotek for to skoler skaper stort trykk. For å kunne løse oppgaven på en god måte er det behov for å oppgradere barne- og ungdomsavdelingen, det er nødvendig med mer plass og flere eksemplarer av populære barne- og ungdomsbøker.

Biblioteket har små og lite hensiktsmessige lokaler. Lokalene ligger under bakkenivå som gir liten synlighet. Det er lite lese- og sitteplasser og de mangler adskilte rom som kan brukes til blant annet studier og arrangementer. Dette medfører mye ekstraarbeid i form av rigging av møbler og flytting av tunge bokreoler hver gang det skal arrangeres noe i biblioteket.

Kulturskolen

Kulturskolens samfunnsoppdrag er forankret i Opplæringslovens §§ 13-6:

«Alle kommunar skal aleine eller i samarbeid med andre kommunar ha eit musikk- og kulturskuletilbod til barn og unge, organisert i tilknytning til skoleverket og kulturlivet elles» (1997).

I Nord-Aurdal kulturskole får barn, unge, voksne og eldre mulighet til å utfolde seg kreativt på mange områder innenfor musikk, visuell kunst, teater, og ulike danseformer. Det undervises både individuelt og i grupper. Det holdes konserter, forestillinger og utstillinger på skolen, i kulturhuset og ellers rundt i kommunen. Kulturskolen samarbeider med grunnskolen gjennom prosjektet Korps i Skolen, Veslefrikk, og med det frivillige organisasjonslivet i kommunen. Den kulturelle spaserstokken administreres gjennom kulturskolen. Per d.d. er det 16 lærere som har sitt virke i Nord-Aurdal kulturskole. Kulturskolen gjennomfører og bidrar i flere prosjekter og tilbud rettet mot mennesker i ulike livsfaser på institusjoner og skoler.

I rammeplanen for kulturskolen er formålet definert som at «Kulturskolen skal gi opplæring av høy faglig og pedagogisk kvalitet til alle barn og unge som ønsker det. Formålet med opplæringa er å lære, oppleve, skape og formidle kulturelle og kunstneriske uttrykk». Kulturskolen skal organiseres som breddeprogram (aktivitets og ressursenter), kjerneprogram (kunstopplæring over tid) og fordypningsprogram (for elever med særlig interesse og forutsetning). En sentral ambisjon i oppbygningen av kulturskolene i Norge har vært: «En kulturskole for alle». Det innebærer at elever ikke skal utelukkes fra å delta i kulturskolen ved at prisen blir for høy.

I 2012 ble kulturskolen i Nord-Aurdal samlokalisert med barneskolen. Kulturskolen fikk flere egne rom som fungerer til undervisning av enkeltelever og grupper på to til tre. Undervisning i større grupper og tverrfaglige prosjekter må foregå i skolen sine ordinære undervisningsrom. Det er mangel på større rom tilpasset musikkundervisning, dans og visuell kunst. Fremtidens kulturskole med høy grad av aktiviteter og prosjekter trenger egnede rom som vi per dags dato ikke har. Kulturskolen leier undervisningslokaler i privatmarkedet for deler av danseundervisningen. Det er også utfordringer knyttet til lysgjennomgang i den gamle delen av bygget samt akustikk. Noen av undervisningsrommene er også uten vindu. Skolen burde hatt et venteareal sentralt plassert for foresatte og elever. Dette hadde bidratt til å skape tilhørighet til skolen og til mer fellesskap. Kulturskolen er ikke et tydelig

definert sted. Når det gjelder disse utfordringene må vi tenkte samlokalisering og se på hvordan vi kan utnytte de rommene vi har på best mulig måte.

Det ser ut til å være en trend at flere ungdommer velger gruppeaktiviteter fremfor individuell instrumentopplæring i kulturskolen. Det er nærliggende å tro at dette henger sammen med dyptgående endringer i ungdomskulturen, hvordan ungdommene velger å bruke tiden sin og hva de bruker den på. Aktiviteter foregår ofte hjemme. Dataspill og nettbrett, for eksempel, er lett tilgjengelig og appellerer til det umiddelbare. Mange ungdommer opplever også et stort press i å skulle oppfylle krav og forventninger fra sine omgivelser. Kulturskolen må tilpasse seg den nye virkeligheten. Dette innebærer blant annet å ta i bruk ny teknologi og nye undervisningsformer. Samtidig bør kulturskoleundervisningen representere et alternativ der skapertrang stimuleres og der kunstneriske og sosiale ferdigheter utvikles over tid.

Fagernes kulturhus og kino

Kulturhuset ligger i Fagernes sentrum og er en sentral arena for kulturarrangement i Valdres. I forrige kommunedelplan ble kulturhuset omtalt som kommunen sin storstue og en vesentlig arena for kulturarrangementer i regionen. Kulturhuset er fast spillested for Riksteatret og Teater innlandet med gjennomsnittlig 8 teaterforestillinger i året. I tillegg brukes kulturhuset aktivt av lokale lag og foreninger til diverse oppsetninger og arrangementer. Kvitvella kino har tre faste spilledager i uken, i tillegg til premierer og spesialarrangement, og er det eneste kontinuerlige kinotilbudet i Valdres. Kulturhuset og kinoen fikk ny nettside i 2017, www.fagerneskulturhus.no og har en aktiv profil på sosiale medier. Kulturhuset ble utstyrt med ny lysrigg og konferanselyd i 2017.

Kulturhuset har en stor flerbrukssal med 311 plasser som brukes til kino, teater, konserter, foredrag og møter. I tillegg inneholder det en festsal som brukes til møtevirksomhet, mindre arrangementer og utleie til private. Status per d.d. er at det ved regn lekker vann inn gjennom taket både i festsalen, flerbruksalen og i foajeen. Om man ser bort fra lekkasjen, fungerer flerbrukssalen godt som kino og teater sal, men det er en utfordring at det kun er en sal til kino og andre arrangementer. Det fører til konstante forhandlinger med de turnerende teatrene for å prøve å unngå at spilledatoene krasjer med de faste kinodagene. Innlastingsdøren til salen byr på store utfordringer for teatrene som kommer med store kulisser. Det var satt av penger til å bygge ny innlastingsrampe, men da det viste seg å bli dyrere enn antatt ble dette lagt på is. Den nye lysriggen og konferanselyden som ble installert i salen våren 2017 er et flott tiltak som gjør salen bedre egnet for utleie og arrangementsvirksomhet. Det er også behov for å oppgradere projektoren og rydde opp i ledninger og tilkoplingssystemer for at salen skal fungere optimalt til slik virksomhet. Salen fungerer til noe konsertvirksomhet, men er uegnet til større artister hvor det vil være nødvendig å selge mer enn 311 billetter for å dekke artisthonoraret. Det er også en ulempe at det ikke er ståplass muligheter for en del konsertvirksomhet. Festsalen er lite innbydende, møblene trenger oppgradering og skyveveggen mellom festsalen og foajeen må byttes ut. Møblene i foajeen og inventaret i kinokiosken er også klare for utskiftning. Lokalene er mørke og bærer preg av at kulturhuset er 40 år gammelt.

Nord-Aurdal frivilligsentral

«Frivilligheten er en stor og selvstendig del av vårt samfunn som gir merverdi til den som bidrar og til samfunnet som helhet. Å være frivillig gir kompetanse, erfaring, sosial tilhørighet og mestring til enkeltmennesket. Samtidig skaper frivilligheten fellesskap, den bidrar til en bedre hverdag for mange mennesker, og den bidrar til samfunnsutviklingen gjennom å utfordre og

sette dagsorden. (...) Frivillighet er ikke et supplement til offentlig virksomhet. Det er en grunnleggende del av menneskenes liv og virke og en forutsetning for et godt samfunn.» (Frivillighetserklæringen, 1. juni 2015)

Basert på kriterier fra Kulturdepartementet og egne retningslinjer har organisasjonen Norges Frivilligsentraler kommet frem til definisjonen nedenfor for hva en frivilligsentral er.

En frivilligsentral:

- Er en lokalt forankret møteplass som drives ut fra lokale forutsetninger og behov
- Initierer, mobiliserer og samordner lokal frivillig innsats i et samarbeid mellom frivillige ildsjeler, foreninger og lag og det offentlige
- Er åpen for alle, og jobber for å inkludere alle som har lyst til å delta i ulike former for frivillig arbeid
- Utvikles av menneskene som er tilknyttet sentralen

Nord-Aurdal frivilligsentral eies av Nord-Aurdal kommune og holder til på Vikatunet. Frivilligsentralen ble opprettet i 2009. Sentralen er medlem av paraplyorganisasjonen Norges Frivilligsentraler. Frivilligsentralen har leder i 100 % stilling. I tillegg er det en kokk i 50 % prosjektstilling i samarbeid med NAV. Nord-Aurdal frivilligsentral er inne i en endringsprosess. Våren 2017 ble det daværende styret oppløst. Ny organiseringsform vil bli vedtatt av kommunestyret i løpet av høsten 2017. Det jobbes for å øke antall medlemsorganisasjoner i sentralen og bygge broer mellom kulturer, språk, miljøer og generasjoner. Det er i dag ca. 12 faste frivillige på sentralen. Gjennom Natteravner og TV-Aksjonen, som administreres gjennom leder, er det flere frivillige, men disse er ikke i kontinuerlig kontakt med sentralen. I tillegg til aktivitetene på Vikatunet har Nord-Aurdal Frivilligsentral faste frivillige som har hyggestunder for eldre i Skrautvål og Ulnes på omsorgsboligene der.

Fra opprettelsen har sentralen hovedsakelig hatt tilbud rettet mot eldre. I forrige plan var det å øke bevisstheten om at sentralen er mer enn et eldresenter fremmet som en utfordring. Beliggenheten sammen med omsorgsboligene på Vikatunet gjør at det er denne gruppen som er mest komfortable med å bruke huset. Siden endringen i organiseringen ble iverksatt våren 2017, hvor det blant annet ble gratis for frivillige organisasjoner å benytte seg av huset, har flere nye grupper vist interesse og begynt å bruke sentralen. Per d.d. når frivilligsentralen en meget liten prosentandel av kommunens innbyggere. Det er i gjennomsnitt ca. 15 stk. til middagsservering mandag, torsdag og fredag. Det er ønske og behov for å rekruttere flere frivillige, men det er flere utfordringer med tanke på dette. Beliggenheten til sentralen bidrar til at det er vanskelig å nå nye målgrupper. Det er uenighet blant enkelte frivillige og kommunen i forholdt til hvordan frivilligsentralen skal jobbe, hvem sentralen er for, hva frivillighet er og hvem som bestemmer. Vi er inne i en krevende prosess når det gjelder å utvikle frivilligsentralen til å bli et kraftsenter for frivillig arbeid i kommunen. 11. januar 2018 ble det første allmøte etter ny organisering avholdt. Det var starten på en positiv endringsprosess.

Valdres sommersymfoni og andre festivaler i kommunen

Som region er Valdres kjent for sine mange store og suksessfulle festivaler. Nord-Aurdal kommune er hjem til fire av disse; Valdres Sommersymfoni, Norsk Rakfiskfestival, Jørn Hilme-stemnet og Hemsingfestivalen. Nord-Aurdal ønsker å være en god vertskapskommune og støtter festivalene gjennom tilskudd og tilrettelegging.

Valdres sommersymfoni er en egen enhet tilknyttet Nord-Aurdal kommune. Sommersymfonien er Europas største og viktigste kurs og festival for talenter innen klassisk musikktradisjon. I tillegg har Valdres sommersymfoni et internasjonalt hjelpeprogram, Playing for a future, for musikkstudenter fra utviklingsland. Sommersymfonien bygger på ideen at barn har krav på det aller beste av undervisning, og at en del av dette er å lytte til fantastiske musikere, gå på konserter og å få lov til å spille sammen med dem. Fra 2017 ble det etablert samarbeid med Den Norske Ballettskole om Valdres Sommerballett.

Valdres Sommersymfoni har utviklet seg til å bli en internasjonal møteplass for klassisk musikk av beste merke. Det er også et viktig kulturpolitisk og kunstfaglig tiltak i distrikts-Norge. Publikumstallene for 2017 endte i overkant av 7500. Dette er meget bra, men potensialet er større.

I tillegg til den kulturelle egenverdien festivaler har, viser forskning at store festivaler, som de fire vi har i kommunen, bringer med seg mange positive ringvirkninger for stedet de arrangeres. Til tross for at det er vanskelig å få konkrete tall, er det ingen tvil om at større og mindre kulturarrangement har positive økonomiske, sosiale og kulturelle ringvirkninger. Skal kommunen forbli og utvikle seg som regionscenteret i Valdres og som kulturkommune, med Fagernes kulturhus som hele Valdres sin storstue, må forholdene legges til rette for dette. Status i dag er blant annet at Valdres sommersymfoni sliter med å finne egnede lokaler til konsertene sine. I 2016 sluttet de å bruke Fagernes kulturhus, grunnet dårlig akustikk, og med Valdreshallen midlertidig ute av drift har det skapt store utfordringer for festivalprogrammet for 2018.

Kulturminner og kulturvern

Kommunenes kulturminnesatsning skjer i hovedsak gjennom deltakelse i det konsoliderte museet Valdresmusea. Nord-Aurdal er vertskommune for Valdres Folkemuseum som er den største kulturminneavdelingen i Valdresregionen. Valdresmusea er en viktig samarbeidspartner for kommunen og en sentral institusjon som forvalter mange kulturhistoriske anlegg i Valdres og gir en unik tilgang til innsikt og refleksjon rundt Valdres sin historie.

Valdres Natur- og Kulturpark har fått oppdraget med å utarbeide kulturminneplaner for alle Valdreskommunene, i samarbeid med kommunene. Arbeidet med utarbeidelsen for Nord-Aurdal kommune sin plan er i startfasen. Planen vil ha samme form som de andre Valdreskommunene sine planer og vil gi en detaljert oversikt over kulturminnene i kommunen. Den vil være et nyttig verktøy for arbeidet med kulturvern og kulturminner fremover.

Når det gjelder arbeid med bevaringen av immateriell kulturarv er Strunkeveko og Stadnamnnemnda to viktige aktører i kommunen. Arbeidet i Stadnamnnemnda og Strunkeveko skal videreføres.

Barn og ungdom

Barn og unge er et satsningsområde i kommunen. Når det gjelder kultur, idrett og friluftsliv utøves dette gjennom at barn og unge er satt som et prioritetsgrunnlag for utdelingen av kulturmidlene. Barn og unge har også høyest prioritet når spillemidler skal fordeles i kommunen. Gjennom kartleggingsarbeidet gjort i forbindelse med denne planen kom det tydelig frem at det er en jobb å gjøre før driften gjenspeiler satsningsområdet. Kommunens utfordringer som gjelder barn og ungdom kommer også tydelig frem fra folkehelseoversikten for Nord-Aurdal utarbeidet i 2015 og folkehelsebarometeret. Der ser vi at:

- Nord-Aurdal har flere eldre og færre barn enn landsgjennomsnittet.
- Andelen (0-17 år) som bor i husholdninger med lav inntekt er høyere enn i landet
- Andelen ungdomsskoleelever som oppgir at de er litt eller svært fornøyd med lokalmiljøet er lavere enn landsnivået (Ungdata-undersøkelsen 2016).
- Forholdsvis lav arbeidsledighet – mest unge arbeidsledige

Etter at Ungdomshuset Epleby ble lagt ned i 2014 har ikke ungdommene hatt et eget tilholdssted. Ungdomsklubben har blitt arrangert på Fagernes bowling, men fra 2018 tar en ny eier over det lokalet og da står ungdommen igjen uten et fast sted å møtes. Det er behov for et stabilt fritidstilbud til ungdommen, på deres premisser. For å oppnå dette trengs det permanente lokaler som ungdommen kan sette sitt preg på og føle eierskap til.

Lag og foreninger

Nord-Aurdal kommune har et mangfoldig og aktivt kulturliv, der det frivillige lag- og foreningslivet er selve bærebjelken. Kommunen har ca. 50 aktive lag og foreninger innen blant annet idrett, sang og musikk, teater, kunst og kulturvern. For å støtte opp om og stimulere det lokale kulturlivet har Nord-Aurdal kommune opprettet årlige tilskuddsordninger. Det er ambisjon om å øke tilskuddsordningene i løpet av planperioden.

Den kulturelle skolesekken

Barn og unge i Nord-Aurdal kommune er sikret et profesjonelt kunst- og kulturtilbud i skolehverdagen gjennom den Den kulturelle skolesekken (DKS). DKS er et landsomfattende program som finansieres av statlige spillemidler etter en fordelingsnøkkel basert på kommunenes innbyggertall.

Kommunikasjon

Kommunen har mange gode tilbud innenfor kultur, idrett og friluftsliv. Kartleggingsarbeidet viste at kommunikasjon er en utfordring. Når det gjelder kultur finnes det mange kanaler som prøver å kommunisere aktiviteter og arrangementer ut til brukerne, med ulik grad av suksess. Kommunen er i prosessen med å oppdatere hjemmesiden sin, et viktig steg for å forbedre kommunikasjonen med innbyggerne.

På kulturfeltet er det potensiale for utvikling innenfor kommunikasjon og markedsføring både overfor fastboende, hyttefolk og turister. I kommunen bor det ca. 6 500 og i Valdres bor det i underkant av 20 000. Som regionssenteret kan man ved de rette arrangementene anse hele Valdres som publikumsgrunnlag, retter man seg i tillegg mot hyttefolket i regionen har man en stor potensiell publikumsbase som kommunen så langt i liten grad har rettet seg mot, annet enn når det gjelder festivalene.

4.2 Nasjonal og internasjonale utviklinger som påvirker kultursektoren i Nord-Aurdal

Kulturpolitikk og økonomi

Med den nåværende regjeringen har det de siste fire årene vært et skifte på kulturfeltet fra ”en prosent målet” til den forrige regjeringen, hvor en prosent av statsbudsjettet skulle gå til kultur, til en kulturpolitikk om fokuserer på økt privatisering, mindre offentlig støtte og satsing på topp og talent. Dette politiske skiftet kan sammenlignes med det som allerede har funnet sted i Storbritannia. Fra Storbritannia ser vi at dette har ført til mange kreative løsninger og en økning i søknadsordninger og private donorer. Denne utviklingen er også godt i gang i Norge. Flere aktører i Valdres har nytt godt av dette politiske skiftet. Eksempler på dette er at Valdresmusea og Valdres Sommersymfoni gjennom private gaver har kvalifisert til gaveforsterkningsordningen og at Frikar har kommet med i Talent Norge sitt danseprogram. Med det nasjonale fokuset på topp og talent må kommunen være bevisst på viktigheten av at bredden ivaretas.

I Norge finnes det mange muligheter for å søke støtte til kulturelle formål, men det er noen store utfordringer med denne modellen som må tas tilfølge. Det krever mye tid og ressurser for å orientere seg i det noe rotete landskapet av mulige støtteordninger. I tillegg er selve søknads- og rapporteringsprosessene meget tidkrevende. Søkerne er ikke garantert støtte og de fleste ordningene er prosjektbaserte. Dette fører til usikkerhet og ustabilitet. Det er vanskelig å planlegge langt fram i tid når man ikke kan være sikker på om de økonomiske rammene vil falle på plass. På den andre siden, om man har ressursene til å søke midler og har gode prosjekter kan det være mye penger å hente i denne modellen. Kommunen kunne tjent på å ha en egen søknadsansvarlig slik som for eksempel Lillehammer kommune har. Økt privatisering innenfor kultur påvirker også kulturlivet og institusjonene sin mulighet til å være samfunnskritiske. Det er økt risiko for at kulturaktørene blir instrumenter i støttespillernes egne strategier, noe det er viktig at kommunen har et bevisst forhold til.

En annen kulturpolitisk utvikling som har betydning for kommunen er statens skjerpede krav til regional og kommunal medfinansiering. Kommunens støtte til lokale kulturaktører har større betydning for hva som utløses fra fylket og stat enn tidligere. Med tanke på dette vil god kommunikasjon og nært samarbeid mellom kommunen og kulturaktørene være viktig for å sikre gode vilkår for kulturlivet i distriktene fremover.

Grunnet økonomiske nedgangstider er det stort fokus på innstramningstiltak både nasjonalt og i kommunen. Et politisk hovedskifte som har funnet sted er fokuset på egenansvar. Det er også klare signaler fra nasjonalt hold om at frivilligheten er en forutsetning for et bærekraftig samfunn og at dette blir mer viktig fremover. Kultur, idrett og friluftsliv er allerede i stor grad drevet frem av frivillighet og på dugnad. På områdene denne planen dekker er ikke behovet innstillingsendring, men å legge til rette for at frivilligheten og dugnadsånden som allerede eksisterer videreføres og utvikler seg. For å motivere til frivillighet er det viktig at kommunen er en god støttespiller og bidrar med veiledning og tilrettelegging.

Kultur, idrett og friluftsliv er helsefremmende og en «kulturkrone» strekker langt grunnet den store graden av frivillighet, samarbeid og kreativitet sektoren består av. Kommunen står overfor store

utfordringer når det gjelder aldrende befolkning, økning i ensomhet og psykiske lidelser. Her er kultur en viktig spillebrikke for å møte disse utfordringene på en god måte. I møte med trange økonomiske tider og økende helseutfordringer når det gjelder livsstil, er områdene denne planene omhandler sentrale i kommunens forebyggende arbeid.

Samfunn

Kultur er en sentral faktor i enkeltmenneskets liv og en viktig del av samfunnet. Kunsten og kulturen reflekterer, utfordrer og leder utviklinger i samfunnet. Noen av de største bevegelsene som preger verdenssamfunnet i tiden vi lever i er globalisering, digitalisering og migrasjon. Disse utviklingene har innvirkning på kulturlivet i alle ledd og stiller nye krav til kulturaktører. Digitaliseringen og globaliseringen endrer publikum og brukernes forventninger. Alle har tilgang på alt. Dette fører til høyere forventninger til profesjonalitet, kvalitet og tilgjengelighet. Samtidig er det et hav av informasjon å orientere seg i. Kommunens oppgave er å kuratere og presentere et kulturtilbud for konsumering og deltakelse som sikrer bredde og kvalitet for brukerne.

Migrasjon fører til at samfunnet vårt i økende grad blir en sammensetning av forskjellige kulturer. Denne utviklingen åpner for mange spennende kulturelle samarbeid. Kommunen skal ta initiativ til slike samarbeid og sørge for at mangfoldet er representert i det lokale kulturlivet.

Kultur- og idrettsarrangementer er tilstelninger som har potensialet til å tiltrekke seg store folkemengder. Det er derfor viktig å ha gode rutiner og beredskapsplaner rundt slike arrangement. I 2007 ga Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) ut en veileder for sikkerhet rundt store arrangementer. Siden den tid har det vært en negativ utvikling internasjonalt hvor særlig kulturarrangementer har blitt mål for terror. Denne utviklingen forsterker behovet for gode sikkerhets- og beredskapsrutiner rundt arrangementer hvor større folkemengder samles. Dette var hovedfokuset for paraplyorganisasjonen Norsk Kulturhus Nettverks (NKN) fagkonferanse høsten 2017.

Nord-Aurdal er en stor hyttekommune, og de som eier hytter blir å regne som deltidsinnbyggere. Gjennom å tilrettelegge for godt samarbeid med deltidsinnbyggerne, vil en kunne skape tilbud og arenaer som er av betydning for alle hel- og deltidsinnbyggere.

5 STØTTEORDNINGER I KOMMUNEN

5.1 Kulturmidler

Nord-Aurdal kommune anerkjenner den viktige jobben lag og foreninger gjør og gir derfor, som en del av kulturpolitikken, årlig tilskudd til lag og foreninger gjennom kulturmidlene. De siste årene har kulturmidlene tilsvart kr.480 000,-. Kommunen ønsker å være en støttespiller for det lokale kulturlivet og har derfor opprettet fire tilskuddsordninger: idrett, barn og unge, sang og musikk og andre lag og foreninger hvor lokale lag og foreninger kan søke om prosjekt- og driftstilskudd. Den årlige innstillingen blir utarbeidet i samarbeid med representanter fra de forskjellige områdene. Det er politisk vedtatt at tiltak som favner barn og unge skal prioriteres innenfor alle de fire kategoriene. Kulturmidlene blir annonsert årlig i lokalavisen og på kommunens hjemmeside i februar med søknadsfrist 15. mars.

5.2 Legater og fond

Nord-Aurdal kommune administrerer flere legater. Disse lyses ut samtidig med kulturmidlene, i tråd med vedtektene til det enkelte legat, og har søknadsfrist 15. mars. Formannskapetets medlemmer er styret for samtlige legat og fond.

Juvkam, Klosbøle, Eriksen og Skrutvolds legat

Stiftelsens formål er utdeling av rentemidler til evnerik ungdom i Valdres, som har påbegynt minimum 3-årig utdanning hvor utdanningstilbudet ikke kan gis i Valdres. Hvis det blant søkerne er noen som kan dokumentere at de er slektninger av Marie og Nils Klosbøle, har disse fortrinnsrett til utdeling på inntil 20 % av årets renteavkastning og stiller likt med andre søkere i forhold til de resterende 80 % av årets avkastning. Det blir delt ut midler fra legatet hvert femte år. Siste utdeling fant sted i 2017.

Gerd og Noralf Midthus legat

Gerd og Noralf Midthus legat har som formål å finansiere fritidstilbud for barn og unge innen Nord-Aurdal kommune på en slik måte at utdelingene skal komme flest mulig til gode. Dette formålet kan fremmes gjennom tiltak som kommunen selv står for eller gjennom ideelle organisasjoner. Det deles årlig ut 2 % av legatets formue til enhver tid.

Kvitvellafondet

Rentebeløpet skal hvert år etter formannskapetets bestemmelse utdeles til ungdomsarbeid på Fagernes.

Ole, Anne og Gudbrand Fodnes legat

Renter av legatets grunnkapital skal etter legatstyrets beslutning benyttes til tiltak med sikte på å skape trivsel for eldre bosatt i Nord-Aurdal kommune.

5.3 Spillemidler

Spillemidler til bygging og rehabilitering av idrettsanlegg skal bidra til en infrastruktur som gir befolkningen mulighet til å drive både egenorganisert aktivitet og aktivitet i regi av den frivillige medlemsbaserte idretten. Søknadsfrist er 15. oktober. Søknad sendes inn via

www.anleggsregisteret.no. Kommunestyret prioriterer innkomne søknader fra Nord-Aurdal. Idrettsrådet gir sin anbefaling på forhånd.

5.4 Løypetilskudd

Løypelagene i Nord-Aurdal gjør en viktig jobb med å holde en høy standard på skiløypenettet i kommunen. Alle løypelag i kommunen som oppfyller vedtatte kriterier for tilskuddsordningen kan årlig søke på løypelagstilskudd. Søknadsfrist er 1. september.

5.5 Lokale aktivitetsmidler (LAM) – Nord-Aurdal idrettsråd

Lokale aktivitetsmidler er en grunnstøtte til medlemsbaserte lokale lag og foreninger. Midlene skal bidra til økt idrettsaktivitet, deltakelse og frivillighet. Det er arbeidet i det enkelte idrettslag for barn (6-12 år) og ungdom (13-19 år) som skal tilgodeses. Midlene skal bidra til økt idrettsaktivitet, deltakelse og frivillighet. Det er idrettsrådene som fordeler LAM til idrettslagene i sin kommune etter retningslinjer fra KUD og anbefalinger fra NIF. Søknadsfrist i september.

6 IDRETT

6.1 Beskrivelse av tjenester

På idrettsfeltet omhandler planen kommunens arbeid opp mot kommunens idrettslag og Nord-Aurdal idrettsråd, samt spillemiddelordningen. Ansvar for disse områdene ligger hos folkehelsekoordinator. Planen omhandler ikke annen vedlikehold av kommunale idrettsanlegg der ansvaret ligger under Teknisk og Næring.

6.2 Status idrett

«Idrett er en viktig del av livet til svært mange nordmenn. Idrett engasjerer og begeistrer, og deltakelse i idrett og fysisk aktivitet er en kilde til glede, overskudd og mestring. Idrett handler også om sosiale fellesskap, om gode oppvekstvilkår og om god helse.» (Meld. St. 26 Den norske idrettsmodellen)

Videre orienter meldingen om hva status er i idrettsnorge:

- **Folk er med.** Det er over to millioner medlemskap i norske idrettslag. Ca. 85 prosent av barn som vokser opp i Norge har vært innom idretten, noe som forteller hvor viktig idretten er som oppvekstarena og premissleverandør.
- **Frivillig innsats.** De fleste idrettslag drives av foreldre og andre som stiller opp på frivillig basis for egne og andres unger.
- **Bredde og topp.** Breddeidretten gir trening, glede og fellesskap for mange. Samtidig er det breddeidretten som gir grunnlaget for toppidretten. Når Norge på tross av lavt folketall klarer å hevde seg så godt internasjonalt er det nettopp fordi vi har en idrettsbevegelse som er opptatt både av å rekruttere bredt og dyrke talentene.
- **Inkludering.** Norge er et forbilde internasjonalt når det gjelder hvordan funksjonsfriske og funksjonshemmede er likestilt i idretten. Alle anlegg som mottar spillemidler har universell utforming og toppfolka trener til OL og Paralympics side om side på Toppidrettsenteret.

6.3 Idrett og Nord-Aurdal kommune

Idrettslag

I Nord-Aurdal kommune er det registrert 26 lag og foreninger under Norges idrettsforbund (NIF). Antall medlemmer blant barn og ungdom (0-19 år) er 1 283, mens antall voksne medlemmer (19+) er 2 572. Etter at barneskolene ble samlet til én offentlig barneskole på Fagernes, har idrettslagene opplevd en sentralisering også blant sine medlemmer. Spesielt er dette synlig i visse idretter, slik som fotball. Dette har medført at det er stor pågang på fotballbanen oppå Blåbærmyra, mens andre fotballarenaer nå blir brukt i mindre grad. Men generelt så har Nord-Aurdal veldig gode og varierte tilbud til barn og unge. Til tross for sentralisering, har idrettslagene klart å fordele type aktivitet seg i mellom slik at man samler kompetanse, utstyr osv. rundt den enkelte idretten; eks fotball på Fagernes, langrenn i Skrautvål, alpint og turn i Aurdal, håndball på Leira/Fagernes osv. Utfordringer idrettslagene opplever er knyttet til koordinering av treningstider og dagnadsressurser. En del sliter også i større eller mindre grad med rekruttering, ofte på grunn av allerede lave medlemstall som blir selvforsterkende, og fordi enkelte idretter blir store, slik som fotball, og endrer karakter fra sesongidrett til helårsidrett.

Nord-Aurdal Idrettsråd

Nord-Aurdal har eget idrettsråd, som er aktivt i arbeid ut mot idrettslagene, og som samarbeider godt med kommunen. Idrettsrådet har ansvaret for fordeling av LAM-midler, gir sin anbefaling til kommunestyret om prioritering av spillemidler til idrettsanlegg og kommer med årlig innstilling til fordelingen av kulturmidlene i kategorien idrett. I 2017 fikk idrettsrådet på plass egen nettside med årshjul og nyttig informasjon om idrettsrådets arbeid. Idrettsrådet har også hatt en aktiv rolle i kommunens trafikksikkerhetsarbeid og tiltak rettet mot barnefattigdom.

Idrettsanlegg - spillemiddelordningen

De siste årene har det vært stor aktivitet på anleggsfronten, både gjennom kommunen og gjennom idrettslagene. Mange sentrale anlegg har blitt pusset opp, og nye anlegg har blitt bygd; oppføring av Valdres Storhall, rehabilitering av friidrettsbanen på Blåbærmyra, Valdres skisenter, skytebanen på Leira aktivitetshus, skateparken mm. Disse anleggene har mottatt betydelig tilskudd via den nasjonale spillemiddelordningen. Spillemidlene blir finansiert gjennom overskuddet fra Norsk Tipping AS, og blir fastsatt hvert år. I 2017 ble det utbetalt over 1,3 milliarder til anlegg for idrett og fysisk aktivitet, og de siste 3 årene har Nord-Aurdal mottatt ca. 15,5 millioner. Dette har medført en betydelig oppgradering av viktige anlegg, som vil styrke vilkårene for den viktige jobben idrettslagene gjør her i kommunen. Gode anlegg er en viktig premisse for at barn og unge skal ha et godt oppvekstmiljø med bred deltakelse og inkludering, og er også viktig for å motvirke fysisk inaktivitet i hele befolkningen. Nye store prosjekt er også i gang, deriblant rehabilitering av Valdreshallen og kunstgressbanen på Blåbærmyra.

6.4 Utviklingstrekk og utfordringer i norsk idrett

Fjertoftutvalget

Strategiutvalget for idrett (Fjertoftutvalget) ble oppnevnt av regjeringen i 2015 med mandat om å identifisere utfordringer og utarbeide forslag til strategier som kan løse utfordringer på idrettsområdet.

Utvalget trakk blant annet fram følgende utviklingstrekk og utfordringer:

- Idretten har blitt mer individualisert
- Treningssentre og andre kommersielle aktører har styrket sin posisjon
- Idrettslagene har ikke like stor oppslutning blant voksne
- Etniske minoriteters deltakelse i idrett er mindre enn etnisk norske barn. Spesielt gjelder dette for jenter
- Økonomi er en barriere mot idrettsdeltakelse
- Inaktivitet har store konsekvenser for folkehelsen og er i dag anslått å forårsake 9 prosent av for tidlig død globalt
- Den norske enerettsmodellen for spill, som sikrer den norske frivilligheten og norsk idrett stabile inntekter, er under press fra utenlandske kommersielle spillleselskap
- Det er et økende gap mellom tilgjengelige spillemidler og søknadssum

Under følger et utdrag av anbefalingene utvalget ga i sine to rapporter:

-
- Kulturministeren bør øke mangfoldet i bygging av anlegg for å nå statens mål om fysisk aktivitet og idrett for alle gjennom spillemidlene
 - o Stimulere til at idrettsanlegg og områder for fysisk aktivitet i størst mulig grad plasseres ved skolene
 - o Sikre idretts- og aktivitetsmangfold, herunder hensynet til mindre idretter, egenorganisert aktivitet, kjønn, alder og universell utforming
 - o Stimulere til nytenkning på anleggsområdet som i større grad imøtekommer aktivitetstrender
 - NAV, skole og idrettslag bør jobbe mer systematisk og strategisk for å inkludere og beholde etniske minoriteter, særlig jenter, i idrettslag og andre frivillige organisasjoner. Dette arbeidet bør koordineres av kommunen.
 - Det bør stilles offentlige ressurser tilgjengelig for idrettslag som ønsker å delta i organisert idrettsaktivitet – uavhengig av familiens økonomiske situasjon. Idrettslag, kommune og NAV bør samarbeide for å håndtere økonomiske utfordringer knyttet til idrettsdeltakelse.
 - Regjeringen bør fremme lovforslag om 60 minutters daglig fysisk aktivitet i skolen for alle elever

Utvalgets anbefalinger til hva idretten selv kan gjøre (fra delrapport 2)

- I aldersbestemte klasser opp til junioralder bør alle særforbund fastsette og formidle en anbefalt maksimumsgrense for kostnader med å delta i idrett i dette forbundet. Summen bør inkludere medlemskontingent, treningsavgift, kostnader til utstyr og reiseutgifter.
- Norsk idrett bør doble antall personer med funksjonsnedsettelse som er aktive medlemmer i organisert idrett innen 2023
- Lokalidretten bør være en aktiv samarbeidspartner til skolen for å rekruttere barn og ungdom til idretten, spesielt fra grupper som i dag har lav deltakelse
- Norsk idrett bør utvikle en strategi for livslang tilknytning til idretten, for eksempel gjennom å rekruttere og motivere ungdom til å bidra som trenere, ledere og i frivillighetsarbeid i idretten underveis eller i etterkant av egen idrettskarriere
- Norsk idrett bør være en pådriver for økt kunnskap om arealbehov, planlegging, bygging og drift av idrettsanlegg. Det overordnede målet bør være å legge til rette for et godt idretts- og aktivitetsmangfold over hele landet.
- Norsk idrett bør synliggjøre det lokale, frivillige idrettsarbeidet på en bedre måte og vise den samfunnsmessige betydningen dette arbeidet har. Det bør utarbeides et årlig samfunnsregnskap som viser hva norsk idrett er, og hva idretten bidrar med.
- Norsk idrett bør bygge ned barrierene mot medlemskap, arbeide for forenkling av klubbhverdagen og inkludere nye idretter og aktivitetstrender.

7 FRILUFTSLIV

7.1 Beskrivelse av tjenester

Når det gjelder friluftsliv omhandler planen kommunens arbeid med tilrettelegging av friluftsliv, samarbeidet med Valdres Friluftsråd og Valdres Natur- og Kulturpark, tilskuddsordningen opp mot løypelagene, samt kommunens myndighet og ansvar i spørsmål vedrørende friluftsliv. Tilrettelegging og samarbeid opp mot Valdres Friluftsråd ligger først og fremst hos folkehelsekoordinator, mens Teknisk og Næring og Planavdelingen har ansvaret for forvaltningsoppgavene innen friluftsliv.

7.2 Status og utviklingstrekk friluftsliv

Friluftsliv defineres som «opphold og fysisk aktivitet i friluft i fritiden med sikte på miljøforandring og naturopplevelse». Forståelsen av friluftsliv som legges til grunn inkluderer også ferdsel og opphold i grøntområder inne i byer og tettsteder, som for eksempel parker. Det er samhandlingen mellom fysisk aktivitet og naturopplevelsen man legger til grunn i definisjonen. Motorisert ferdsel omfattes derfor ikke av friluftslivsbegrepet.

Generelt om friluftslivet i Norge

Friluftsliv er en sentral del av den norske nasjonale identiteten og den norske kulturarven. Grunnforutsetningen i det norske friluftslivet er retten til fri ferdsel i utmark gjennom allemannsretten, forankret i friluftsløven av 1957. Alle i Norge skal kunne ferdes hensynsfullt i utmark uten å måtte spørre grunneier om lov først, eller å måtte betale for det. Å bevare allemannsretten er derfor essensielt for friluftslivets utvikling og framtid.

Friluftsliv har en dokumentert helseeffekt og er en viktig faktor for befolkningens livskvalitet. Friluftsliv er også en sentral del av den personlige identiteten for svært mange mennesker. Friluftsliv gir både sanselige og fysiske opplevelser, og kan gi den enkelte et forhold til naturen, som igjen kan medføre økt vilje til miljøvennlige valg.

Tradisjonelt sett har friluftslivet vært dominert av noen få kjerneaktiviteter, mens friluftslivet i dag kjennetegnes ved at aktivitetene er mer mangfoldige. Det har blitt mer spesialisert og differensiert, særlig blant de yngre, og flere foretar reiser i forbindelse med friluftslivsaktiviteter. Det har også blitt et betydelig større fokus og spesialisering innenfor utstyr. Eksempler på nye friluftslivsformer som har kommet til de senere årene er terrengsykling, kiting og bølgesurfing.

Friluftslivets folkehelseverdi

Store deler av befolkningen i Norge er i for lite fysisk aktivitet, og dette gir negative utslag i den nasjonale helsetilstanden. Friluftsliv er den vanligste formen for fysisk aktivitet i Norge. Hele 61 % oppgir at aktivitet i naturen og nærmiljøet er den formen for fysisk aktivitet de kunne tenke seg å gjøre mer av i fremtiden.

Egenorganisert fysisk aktivitet som friluftsliv, når grupper som den organiserte idretten ikke når, og deltakelsen i friluftsliv er stor i alle sosiale lag i befolkningen. I tillegg til friluftslivets egenverdi i form av kilde til høyere livskvalitet, glede og personlig identitet, er friluftsliv en viktig del av

folkehelsearbeidet. Det er godt forskningsmessig dokumentert at tilgang til natur og naturopplevelser bidrar til god livskvalitet og har betydelige positive helsemessige virkninger.

Et hovedmål innenfor folkehelsearbeidet er å øke den jevnlige fysiske aktiviteten i befolkningen. Friluftsliv kan utøves av alle, uansett bosted og nesten uavhengig av fysisk form og kunnskap, noe som gjør friluftsliv godt egnet som virkemiddel til å nå dette målet. I tillegg inneholder friluftsliv den verdifulle samhandlingen mellom fysisk aktivitet og naturopplevelse, som gir friluftsliv stor verdi også for folks psykiske helse.

7.3 Friluftsliv i Nord-Aurdal

Nord-Aurdal er en kommune med meget gode forutsetninger for å drive et aktivt friluftsliv. Kommunen har variert og flott natur, og friluftslivet er et sterkt motiv for hvorfor folk bosetter seg i kommunen jf. folkehelseundersøkelsen i Oppland 2015. Turisme er en viktig næring, og svært mange har hytte i Nord-Aurdal eller i Valdres. Å kunne tilby et variert og flott friluftsliv gjennom skiløyper, turstier, sykkelstier, vannaktiviteter m.m. er et fokus som det er viktig at videreføres og videreutvikles.

Kommunens myndighet og ansvar

Innen friluftsliv har kommunen ansvar og myndighet innenfor følgende tema:

- **Allemannsretten**
 - o regulere ferdsel i utmark, innmark og i visse friluftsområder herunder lette ferdselen
 - o fjerne ulovlige skilt, gjerder og andre stengsler
 - o gi uttalelse i tvilsspørsmål om allemannsretten
- **Friluftslivsområder**
 - o forvalte statlig sikrede friluftslivsområder (Veslefjorden og Leirasanden)
 - o utarbeide tiltaksplaner som grunnlag for søknad om midler til bl.a. skjøtsel og tiltak
- **Friluftsliv som hensyn i arealplanlegging**
 - o ivareta og utvikle friluftslivsområder gjennom aktuelle virkemidler (arealformål, hensynssoner, bestemmelser og retningslinjer) – se nedenfor under arealplanlegging

Samarbeidet med frivillige organisasjoner

I tillegg til de lovpålagte forvaltningsoppgavene, har kommunen de siste årene jobbet aktivt sammen med frivillige lag og organisasjoner med utvikling av friluftslivet. I dette arbeidet har hovedfokus vært på skilting og klopper av turer i nærområdet og i fjellet, samt tilrettelegging av årlige konkurransearrangementer slik som sommervandringa. Dette arbeidet er organisert gjennom folkehelsekoordinator, og i tett samarbeid med Valdres Friluftsråd. Folkehelsekoordinator sitter også i samarbeidsutvalget for Valdres Friluftsråd, og har ansvaret for mye av gjennomføringen av tiltak som skjer på regionalt nivå via VNK og Valdres Friluftsråd.

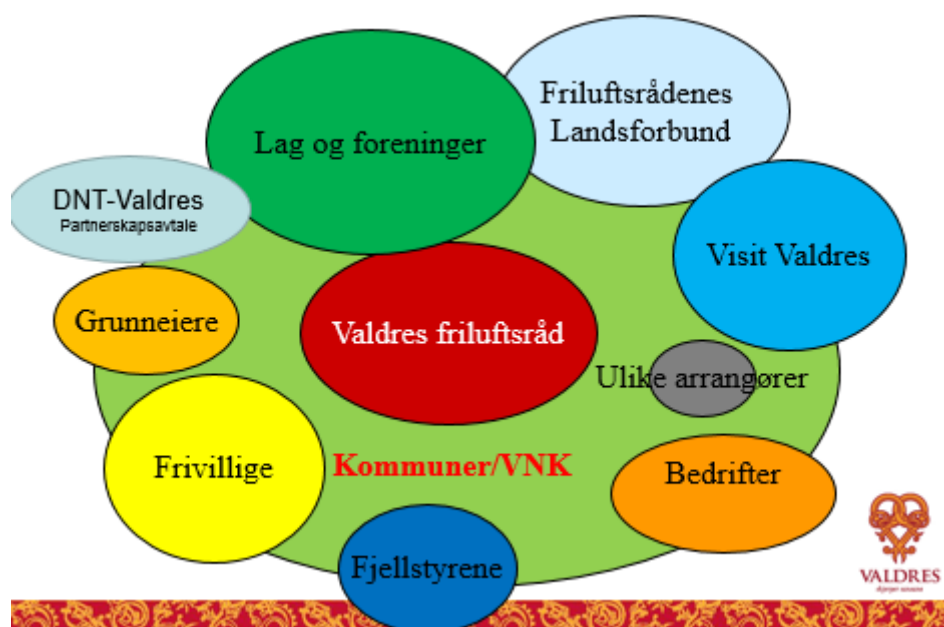
Valdres Friluftsråd

Valdres Friluftsråd (VFR) ble vedtatt i 2012, og er et forpliktende samarbeid mellom Valdreskommunene for å fremme friluftsliv. Rådet er organisert under Valdres Natur- og Kulturpark og er medlem i landsomfattende samarbeidsorgan for interkommunale friluftsråd, Friluftsrådernes Landsforbund. Samarbeidet er formalisert gjennom vedtekter, årsmøte, styre, arbeidsprogram, budsjett, årsmelding og regnskap. Regionstyret er styret for VFR. Friluftsrådet har et samarbeidsutvalg

bestående av en representant fra hver kommune, en representant fra DNT, og en representant fra Visit Valdres.

Formålet med Valdres friluftsråd er å styrke friluftslivsarbeidet i regionen, bidra til å koordinere og effektivisere eksisterende tiltak, å være en del av et nasjonalt nettverk innen friluftslivsarbeid og det gir tilgang til tilskuddsordninger som er forbeholdt interkommunale friluftsråd. Arbeidsoppgaver VFR gjør er blant annet sikring, tilrettelegging og drift av friluftsområder, stier, turveger og skiløyper, arbeid med nettsider, kart og brosjyrer og informasjon om turmuligheter, aktivitetstilbud som friluftsskoler, naturlos og læring i friluft (undervisningsopplegg i skolene).

Arbeidet blir finansiert av kontingent fra medlemskommuner (kr. per innbygger), fylkeskommunal og statlig støtte, samt ulike prosjekttrettede tilskuddsordninger. Arbeid som i dag ivaretas godt av frivillige organisasjoner og kommunene skal fortsatt utføres av disse. Friluftsrådets oppgaver må ses i sammenheng med de ressurser friluftsrådet tilføres.

Samarbeid og involvering, friluftsliv

Løypetilskudd

Velpreparerte skiløyper er et viktig bidrag for å påvirke folkehelsen til kommunens befolkning, ved at de stimulerer til økt fysisk aktivitet, og gir gode naturopplevelser for folk i alle aldre. For reiselivsnæringa er skiløyper med høy standard et særdeles viktig tilbud og et trekkplaster for turister. Kommunen utbetaler årlig løypetilskudd til kommunens løypelag. Det er per dags dato seks løypelag i kommunen som oppfyller kriteriene for tilskudd, og som til sammen kjører 650 km med løyper hvert år. Stram økonomi er en utfordring mange av løypelagene sliter med. Arbeidet i løypelaget er basert på frivillighet, men kostnader til løypemaskin og drift av disse gjør utgiftene store. At folk som bruker løypenettet støtter løypelagene er et viktig premiss for at løypelagene skal kunne fortsette å tilby velpreparerte løyper til innbyggere og tilreisende i kommunen.

Utviklingstrekk og utfordringer innen friluftsliv

I dette kapittelet trekkes fram utviklingstrekk og utfordringer man ser innen friluftsliv som er diskutert i St.meld. 18 (2015-2016) Friluftsliv.

Hensynet til friluftsliv i kommunens arealplanlegging

Tilrettelegging for mer selvorganisert aktivitet i nærmiljøet er det største vekstpotensialet for å få flere inaktive i aktivitet. Å bevare natur i og rundt byer og tettsteder er derfor et viktig bidrag i folkehelsearbeidet. Parker og grønnskulpturer i byer og tettsteder er meget viktige for rekreasjon og friluftsliv, spesielt for folks hverdagsaktivitet. Naturopplevelsen kan være like stor i en park eller et grøntområde inne i en by, som i et større og mer uberørt naturområde. Grøntområder svært nær boligen er det som brukes markant mest av barn og unge. Også for voksne og eldre er natur i nærmiljøet svært viktig for jevnlig naturkontakt. Innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn etterspør særlig sosiale møteplasser som parker og trygge, opplyste ferdselsårer nær bebyggelse. Parker og annen grønnskulptur samspiller ofte med de bebygde omgivelsene, og er med på å gi en helhetsopplevelse. Dette innebærer at ressurser innenfor friluftsliv i noen tilfeller også kan brukes i bebygde områder.

I arealplanlegging vil hensyn til avstand til attraktive uteområder ved lokalisering av f.eks. barnehage, skole og sykehjem være viktig. Nordmenn har et utbredt bruk av bil og kollektivtransport i hverdagen. En godt planlagt, sammenhengende grønnskulptur tilrettelagt for gående/syklende kan avlaste vegnettet, og bidra til å redusere lokale utslipp og støy.

Svært mange bruker feriene sine til friluftsliv i fjellet eller langs kysten, og mange har egne fritidsboliger. Utbyggingsformål kan komme i konflikt med friluftslivsinteresser. En god og helhetlig arealplanlegging etter plan- og bygningsloven er det viktigste virkemiddelet kommunen har for å ivareta arealer som er verdifulle for friluftsliv. I planleggingen blir det blant annet viktig å fokusere på fritidsboligenes lokalisering og utforming slik at hensyn til allment friluftsliv, landskap, estetikk, energibruk, kulturminner og naturmangfold ivaretas.

Statlig sikring av friluftsrådsområder

I noen områder kan det være behov for å ivareta friluftslivsinteressene ut over rettighetene i friluftslivloven. Statlig sikring av friluftsområder brukes i første rekke i områder der allmennhetens bruk overstiger det grunneier i henhold til friluftslivloven og allemannsretten må akseptere. Staten medvirker også til å sikre områder som har en nøkkelfunksjon for friluftslivet, der disse er utsatt for særlig stort utbyggingspress. I Nord-Aurdal har vi to statlig sikrede områder; Veslefjordområdet og Leirasanden.

Rekruttering, samarbeid og informasjon

For at friluftsliv skal være en god kilde til god helse i befolkningen, er det avgjørende at barn og unge blir introdusert for friluftslivet, får nødvendig kunnskap til å utøve friluftsliv og finner glede i friluftsliv. I tillegg til nærmeste familie og friluftslivsorganisasjoner, spiller skoler og barnehager en viktig rolle i rekrutteringsarbeidet av barn og unge til friluftsliv, da naturen og nærmiljøet er en god og viktig læringsarena. Å vektlegge dette i større grad vil kunne rekruttere flere barn og unge. Særlig viktig blir dette for barn der friluftsliv ikke er en naturlig del av familieaktiviteten. Folk som opplever glede av friluftsliv som unge, vil som regel fortsette med friluftslivsaktiviteter i voksen alder, og igjen overføre dette til sine barn. Friluftsliv blir på denne måten en kilde til helse og livskvalitet gjennom hele livet. I

introduksjons- og integreringsarbeidet kan friluftsliv være et viktig verktøy for å påvirke de sosiale helseforskjellene man ser mellom etniske norske og innvandrere.

Reiseliv basert på natur- og kulturarv er i fremvekst. Dette gir en unik mulighet for å bedre betingelsene for det allmenne friluftslivet. Aktører innenfor naturbasert reiseliv bidrar mange steder til et bedret friluftslivstilbud for allmennheten, for eksempel oppkjøring av skiløyper og til merking og opparbeiding av ferdselsårer. Et godt samarbeid mellom det offentlige, private aktører og de frivillige organisasjonene/interkommunale friluftsrådene er viktig for å nå de nasjonale målene innen friluftslivsarbeidet. Økt aktivitet, opplæringstilbud og rekruttering til høstingsaktiviteter som jakt, fiske, bær og sopplukking er ett av målene innen friluftsliv, der et godt samarbeid aktører imellom vil være avgjørende.

8 HELHET OG SAMMENHENG – HELSE I ALT VI GJØR

8.1 Helhetlig planlegging

Befolkningens helse er ikke kun helsevesenets anliggende. Siden helsetjenestene kun klarer å påvirke 10 % av folks helseproblemer (10-90-regelen - Wildavsky 1977), sier det seg selv at helse er noe alle virksomheter og sektorer har ansvar for. Lykkes man ved å utvikle et mer helsefremmende samfunn, skaper man samtidig et grunnlag for et inkluderende arbeidsliv, kreativitet, innovasjon og man bidrar til samfunnsutvikling på en rekke andre områder. «Helse i alt vi gjør» peker med andre ord ikke bare på at alle virksomheter har plikt til å bidra, det innebærer at alle også drar fordeler av det.

Folkehelse handler om å sette oppmerksomheten mot forhold som påvirker helsen. Både forhold som fremmer helse og forhold som gir risiko for sykdom. Bredden og omfanget av disse faktorene er omfattende, og krever en helhetlig og samordnet planlegging på tvers av virksomhetene. Kommunene må derfor planlegge å legge til rette for gode livsløp, ikke bare gode tjenester isolerte fra hverandre, for det er ofte i skjæringspunktet mellom to eller flere tjenester at mange av problemene, men ikke minst også mulighetene, i folks liv ligger.

8.2 Egenansvar og mestring

Hver enkelt har et betydelig ansvar for egen helse og myndighet og innflytelse over eget liv. I å ha egenansvar ligger også økt mestring av hverdagens krav som videre gir mer valgfrihet og mulighet til et selvstendig liv. Mestring gir også livsglede, mening og overskudd, også når man rammes av sykdom. Økt egenansvar må derfor ikke sees som kun en nødvendighet på grunn av knappe ressurser i velferdsordningene – det er en ressurs i seg selv. Når man skal legge til rette for at den enkelte kan ta mer ansvar for egen helse, må det imidlertid tas hensyn til at forutsetningene er forskjellige. Dersom de gode valgene man står overfor er vanskelige mens de mindre gode valg er enkle, krever de gode valgene mer av oss. Manglende overskudd til å mestre hverdagens mange utfordringer kan derfor medføre at man velger det som er enklest, selv om dette ikke er til beste for oss eller omgivelsene. Dette betyr at vi både må styrke den enkeltes mestringsevne, og samtidig gjøre de gode valgene enkle. Forutsetningene for å ta frie valg påvirkes av måten samfunnet er bygd opp på, og vil begrenses av forskjeller i ressurser og overskudd, og hvordan ting er tilrettelagt for hver enkelt. Det er derfor et mål å få til en samfunnsutvikling som skaper like muligheter, der man får til et velferdssamfunn som ikke passiviserer, men stimulerer det beste i oss.

8.3 Prioritere barn og unge

Å gi barn og unge økt mulighet til mestring og utvikling er noe som bør prioriteres høyt, siden grunnlaget for gode helsevaner legges tidlig og får betydning gjennom hele livsløpet. Dette omfatter blant annet gode levekår, oppvekstforhold som fremmer psykisk helse, muligheter for sunt kosthold i barnehage/skole, tobakksfrie omgivelser og en aktiv fritid. I denne prioriteringen ligger økt fokus på barnefattigdom, der gode tiltak her vil kunne bidra til å redusere sosiale forskjeller i helse. En stor utfordring på dette feltet, og som kan forklare mye av de markante sosiale helseforskjellene, er kumulative levekårsulemper. Barn i lavinntektsfamilier er mer utsatt for å rammes av mange levekårsulemper på en gang, der én ulempe danner grunnlaget for flere, og som dermed gjør belastningen ekstra stor for det enkelte barn. Levekårsulemper knytter seg til økonomi, lokalmiljø,

bosituasjon, helse, familiesituasjon, deltakelse, oppfølging skole/lekse og samspill, der disse ulempene har en negativ påvirkning på barnets oppvekst, utvikling, skoleprestasjoner og helse resten av livet. Videre er risikoen stor for å havne i lavinntektsgruppen som voksen, og at egne barn vokser opp i samme situasjon. På denne måten ser man at sosiale forskjeller går i arv, og at et viktig mål er å bryte dette mønsteret.

8.4 Psykisk helse på dagsorden

Folkehelsemeldingen (2014-2015) peker på at psykisk helse skal integreres som en likeverdig del av folkehelsearbeidet gjennom å ivareta hensynet til psykisk helse på tvers av virksomheter. Nesten halvparten av befolkningen vil i løpet av livet få en psykisk lidelse. Det kan være skremmende å oppleve mentale lidelser, men det er også aldeles normalt- det angår oss alle, både barn, unge, voksne, eldre eller som pårørende. Psykisk helse er i dag et unødvendig utilgjengelig tema, godt hjulpet av et knusktørt fagspråk og et blytungt alvor. Åpenhet og normalisering, samtidig med økt mestring er her viktige stikkord.

8.5 Folkehelsearbeid skjer i kommunene

Et nasjonalt mål er 25 % reduksjon i tidlig død på grunn av ikke-smittsomme sykdommer, og som krever at risikoen knyttet til tobakk, alkohol, fysisk inaktivitet, usunt kosthold, overvekt og fedme reduseres betydelig. Nasjonale tiltak, rammebetingelser og virkemidler er avgjørende for utvikling av folkehelsearbeidet. Men det meste av folkehelsearbeidet skjer i kommunene. Kommunene er nær dagliglivet til folk gjennom arenaer som barnehage, skole, kultur, helse- og omsorgstjenester.

9 HOVEDUTFORDRINGER

9.1 Hovedutfordringer

Hovedutfordringene i forholdt til kultur, idrett og friluftsliv i Nord-Aurdal er:

- Mangel på egnede lokaler og infrastruktur på kulturfeltet
- Ustabilt fritidstilbud til ungdom – mangler egne lokaler/ ungdomshus
- Biblioteket er ikke rustet til å være skolebibliotek for to skoler
- Forbli relevante i den digitale tiden, tilpasse kulturtilbudet til nye forventinger hos utøvere og publikum
- Utvikle frivilligheten og frivilligsentralen til å favne større og inkludere flere
- Kommunikasjon med hel- og deltidsinnbyggerne og besøkende
- Liten administrasjon – stort område på få personer
- Etniske minoriteters deltakelse i idrett er mindre enn etnisk norske barn. Spesielt gjelder dette for jenter
- Økonomi er en barriere mot kultur- og idrettsdeltakelse
- Inaktivitet blant kommunens befolkning har store konsekvenser for folkehelsen
- Økt sentralisering av medlemmer i kommunens idrettslag
- Ivaretagelse av arealer som er verdifulle for friluftsliv i arealplanlegging
- Mange av kommunens løypelag opplever store utfordringer når det gjelder økonomi

10 MÅL OG STRATEGIER

10.1 Overordnede mål

Nord-Aurdal skal ha et inkluderende, levende og mangfoldig kulturliv som utløser kreativitet og nyskaping, skaper møteplasser og fremmer identitet, tilhørighet og samhold.

10.2 Mål

- Alle innbyggerne i Nord-Aurdal skal sikres et mangfoldig kulturtilbud av høy kvalitet og på egne premisser
- Utjevne sosiale forskjeller i deltagelse innen kultur, fysisk aktivitet og friluftsliv
- I Nord-Aurdal skal innbyggere i alle aldre ha mulighet til kulturell utfoldelse for å utvikle seg mentalt, sosialt og følelsesmessige som en del av et meningsfylt liv
- Nord-Aurdal skal ha et godt og stabilt fritidstilbud til barn og ungdom
- Nord-Aurdal skal ha arenaer og annen infrastruktur som legger til rette for og fremmer utvikling og vekst på kulturfeltet
- Kultur- og idrettsarenaene skal være en naturlig del av integreringsarbeidet i kommunen
- Nord-Aurdal skal ha et aktivt og sterkt frivillig organisasjonsliv
- Nord-Aurdal skal legge til rette for profesjonell utøvelse og skapende kunst
- Nord-Aurdal skal videreutvikles som festivalkommune
- Kultur skal være et fokusområde i byutviklingsarbeidet for Fagernes – Leira (SATS)
- Kommunen skal ha et aktivt og allsidig friluftsliv som engasjerer store deler av befolkningen
- Kommunen skal ha gode idrettsanlegg som fremmer både topp og bredde, og som bidrar til en mer aktiv befolkning
- Nord-Aurdal skal opprettholde et høyt kompetansenivå innenfor kulturområdet

10.3 Strategier

A: Satse på arenaer og annen infrastruktur

Kulturhus, ungdomshus, bibliotek, kulturskole, administrasjon, flere saler, teknisk utstyr, møteplass, vedlikehold.

B: Legge til rette for mer frivillighet

Utvikle frivilligsentralen, videreføre tilskuddsmidler til frivillige lag og organisasjoner, sosiale møteplasser og arenaer.

C: Tilrettelegging

Tilskuddsmidler, rådgiving, koordinering, administrering, motiveringsarbeid, igangsetter.

D: Samarbeid på tvers

Fokus på økt samarbeid internt og eksternt mellom kommunen, næringslivet, organisasjonslivet, hel- og deltidsinnbyggerne og interkommunalt.

E: Jobbe med bredde, inkludering og kommunikasjon

Integreringsarbeid, rekruttering, sosiale helseforskjeller, sosialkapital, hjemmeside, markedsføring, promotering og omdømme.

11 OPPFØLGING

11.1 Organisering

Kommunedelplanen skal være en tydelig ramme for politisk og administrativ ledelse. Den skal også gi rammer for ansatte i virksomheten. Det skal være et dokument som interesserte innbyggere kan finne god informasjon i.

Gjennomgangen av status, utviklingstrekk og definerte utfordringer bidrar til å sette retning for mål, strategier og tiltak. Det er imidlertid mange faktorer som spiller inn for om og hvordan strategier og tiltak kan gjennomføres i praksis. Eksempler på avgjørende rammebetingelser er tilgjengelig og anvendt kompetanse, ambisjonsnivå, planlegging og organisering, tverrfaglig samhandling, kunnskap om levekår/folkehelse i kommunens befolkning og økonomisk handlingsrom i og på tvers av virksomhetene.

Handlingsdelen til kommunedelplanen beskriver tiltakene som planlegges gjennomført i fireårsperioden 2018-2021. I de tilfeller der det ikke er rom for gjennomføring av alle tiltak, kan det være at forventninger til måloppnåelse, kvalitet og resultater må justeres.

12 KILDER

Kulturdepartementet - Statsbudsjettet 2017 Prop. 1 S

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-1-s-kud-20162017/id2514232/sec1>

Rammeplan for kulturskolen – «mangfold og fordypning» 2016

<http://kulturskoleradet.no/rammeplanseksjonen/rammeplanen>

Friluftsmeldingen – Meld. St. 18 (2015-2016) Natur som kilde til helse og livskvalitet

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-18-20152016/id2479100/>

Den norske idrettsmodellen – Meld. St. 26 (2011-2012)

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-26-20112012/id684356/>

Statlig idrettspolitik og den norske idrettsmodellen inn i en ny tid – rapport del 1 og 2 fra Strategiutvalget for idrett. (Fjørtoftutvalget)

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/rapport-statlig-idrettspolitik-inn-i-en-ny-tid/id2503382/>

Folkehelsemeldingen – Meld. St. 34 (2012-2013) God helse – felles ansvar

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-34-20122013/id723818/>

Folkehelsemeldingen – Meld. St. (2014-2015) Mestring og muligheter

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-19-2014-2015/id2402807/>

Frivillighetserklæringen (1. juni 2015)

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/frivilligerklaringa--frivillighetserklaringen/id2458656/>

Nasjonal bibliotekstrategi 2015–2018

https://www.regjeringen.no/contentassets/e1dd0466444d4d5d9d02e8d6897d38fb/nasjonal_bibliotekstrategi_2015-2018.pdf

Oppland fylkeskommune - Kulturstrategi for Oppland 2016-2020

<https://www.oppland.no/Handlers/fh.ashx?MId1=295&FilId=3294>

Oppland fylkeskommune - Strategiplan for idrett, 2012

<https://www.oppland.no/Handlers/fh.ashx?MId1=297&FilId=1300>

Bibliotekplan for Valdres 2013-2017

<https://www.nord-aurdal.kommune.no/Handlers/fh.ashx?MId1=593&FilId=3902>

Regional plan for folkehelse i Oppland 2012-2016

<https://www.oppland.no/Handlers/fh.ashx?MId1=406&FilId=960>

Langtidsprogrammet (2017–27) og handlingsplanen for Valdres Natur- og Kulturpark

<https://www.valdres.no/valdres-natur-og-kulturpark/styringsdokument-moter-og-referat>

Kultur og kommers - en studie av fem musikkfestivaler i Hordaland og Sogn og Fjordane

http://www.konsertarrangor.no/media/2249142/kulturogkommers_pdf231115.pdf

Festivalkommuner – samahandling mellom kommuner og festivaler

http://www.hioa.no/extension/hioa/design/hioa/images/nibr/files/filer/2012-7._web.pdf

Kultur påvirker valg av bosted <http://www.nationen.no/article/kultur-pavirker-valg-av-bosted/>

Digitalisering og kultur krever ny kunnskap <https://kunnskapsverket.org/nyheter/digitalisering-og-kultur-krever-ny-kunnskap>

DSB veileder for sikkerhet ved store arrangementer

<http://www.dsbinform.no/DSBno/2017/tema/veileder-for-sikkerhet-ved-store-arrangementer/>

13 VEDLEGG

13.1 Handlingsdel - fireårsperspektiv

Plan- og bygningsloven kapittel 11 gir føringer for utarbeidelse av kommunedelplaner. Kommunedelplanen for kultur, idrett og friluftsliv i Nord-Aurdal består av en **hovedplan** og en **handlingsdel**.

Handlingsdelen til kommuneplanen angir hvordan planen skal følges opp de fire påfølgende årene, og skal revideres årlig. Handlingsdelen tar for seg konkrete tiltak som må og bør gjennomføres.

Adresse: Nord-Aurdal kommune,
Boks 143, 2901 Fagernes.
Mail: nak@nord-aurdal.kommune.no
Tlf: 61 35 90 00

Foto: Tom Henning Brattlie